

IV.

IERARHIA CEREASCĂ ÎN *PARADISUL* LUI DANTE

Am conceput acest capitol ținând cont de lucrarea lui Dionisie pseudo-Areopagitul, *Ierarhia cerească*, despre care se știe că l-a inspirat pe autorul *Divinei Comedii*, și am respectat ierarhia pe care o găsim aici. La aceasta am adăugat referirile dantești la Fecioara Maria și la sfinți, despre care am considerat că fac parte din aceeași sferă.

1. Numele Fecioarei Maria

Importanța Fecioarei Maria este capitală în contextul tradiției creștine, iar rolul poetic al acesteia în marea alegorie a mântuirii constituită de *Divina Comedie* se conformează acestei proporții. În inventarul poetic vehiculat de Dante, Fecioara va apărea, fie nominalizată nemijlocit (Maria; sau antonomastic: Fecioara), fie prin intermediul unor metafore preluate din tradiția medievală care au la bază referiri din sferile semantice ale superlativului social, feudal ori imperial (*Regina, Augusta*), sau natural (cu limitare la regnurile mineral: *Safirul*; și botanic: *Roza*, și așa mai departe).

Maria, Par. XI, v. 71

G. Coșbuc – *Maria*

Eta Boeriu – *maica lui Isus*

Apare în contextul de față Maria, în calitatea sa de mamă a lui Cristos, în suferință, la piciorul crucii: *si che, dove Maria rimase giuso, / ella con Cristo pianse in su la croce*. G. Coșbuc traduce numele, însă interpretează versul în care Dante afirmă că Maria a suferit, a plâns (*pianse*) alături de Fiul său pe cruce, accentuând ideea de disperare a mamei: *pe când rămase jos Maria, / ea vru pe cruce-a fi cu Crist urcată*. Eta Boeriu echivalează numele printr-o calitate a referentului său, aceea de mamă a lui Isus: *nici că pe cruce, (...)/ când jos rămase maica lui Isus / se dovedi, plângând cu el deodată*.

Semnalăm pur și simplu următoarele contexte în care numele *Maria* din textul original este echivalat direct de traducători, fără să ridice probleme de interpretare: *Par. XIV, v. 36; Par. XV, v. 133; Par. XXIII, 111; Par. XXXII, 4; Par. XXXII, 107* (aici la Eta Boeriu apare echivalarea prin Fecioară).

Și trecem mai departe:

la Vergine, Par. XIII, v. 84

G. Coșbuc – *Fecioar-*

Eta Boeriu – *Fecioara sfântă*

Acest concept teologic se referă, prin antonomază, la Fecioara Maria, „la Madonna” (Dante, *cf.* DELI). În contextul de față se vorbește despre conceperea Fiului lui Dumnezeu fără intervenție umană, prin Duhul Sfânt, făcându-se aluzie și la crearea primului om. Adam și Isus sunt singurii oameni creați direct de Dumnezeu, prin intermediul Duhului Sfânt, și în consecință perfecți: *Così fu fatta già la terra degna/ di tutta l'animal perfezione;/ così fu fatta la Vergine pregna.* G. Coșbuc echivalează conceptul direct: *Așa pământu-ajunse demn odată/ perfecte vietăți din el a da,/ și-așa Fecioar-ajunse-nsărcinată.* Traducătorul nu reține, însă, din original, ideea intervenției divine și sugerează că mundanul creează el însuși perfecțiunea. Mult mai aproape de originalul dantesc este traducerea Etei Boeriu care reușește să surprindă ideea de intervenție divină atât în cazul creației omului, cât și în cazul nașterii lui Cristos: *Atare fu în om țărâna-nfrântă/ și-nvrednicită, zic, de perfecțiune/ și-așa rămas-a grea Fecioara sfântă.*

Nostra Donna, Par. XXI, v. 123

G. Coșbuc – *dulcei Maici*

Eta Boeriu – *Vergurei*

La Dante, termenul *donna* apare cu sensul ‘femeie nobilă’: ‘titolo riservato alle nobildonne e alle signore di riguardo’, *cf.* DELI. În terțina de care ne ocupăm aici apare numele unei mănăstiri închinată Mariei: *ne la casa/ di Nostra Donna in sul lito adriano.* G. Coșbuc optează pentru echivalarea conceptului printr-o altă calitate a Mariei, aceea de mamă a lui Dumnezeu și, în consecință, de maică a tuturor oamenilor, punând în paranteză ideea de noblețe a Mariei: *sfânta casă/ a dulcei Maici la malul adrian.* Eta Boeriu traduce conceptul marian printr-un termen învechit, *Vergurei*, ‘(învechit și regional) fecioară, virgină’, atestat în texte în limba română încă din secolul al XVI-lea (*cf.* DLR); în rest, traducătoarea păstrează aceiași termeni ca în cealaltă traducere analizată: *sfânta casă/ a Vergurei, pe malul adrian.*

la donna del cielo, Par. XXXII, 29

G. Coșbuc – *Doamnei*

Eta Boeriu – *Precistei*

Expresia apare în contextul în care se vorbește despre tronul (*scanno*¹) pe care se află Maria: *E come quinci il glorioso scanno/ de la donna del cielo e li altri scanni.* În contextul de față, substantivul *donna* nu este folosit cu sensul uzual în limba italiană, ‘femeie’, ci cu cel etimologic: el provine din lat. *domina, -ae* ‘a female head of a household, mistress, owner’, *cf.* OLD. Deși termenul din original se referă la un anume tip de scaun (cu componenta semantică + măreție), G. Coșbuc traduce simplificând nuanța dantescă: *al Doamnei scaun*, după care echivalează prin *tron* într-un context referitor la celelalte femei care se aflau în preajma Mariei: *Și-așa precum aici în slavă plinul/ al doamnei scaun,*

¹ *Scanno*, s.m. ‘sedile, seggio, isolato o facente parte di un ordine, che si trova nei luoghi particolarmente solenni’, *cf.* DELI.

și-apoi tron de tron. Pentru desemnarea Fecioarei Maria, Eta Boeriu folosește un termen de origine slavonă, *Precista*, consfințit de tradiția religioasă românească: *Și după cum aici gloriosul tron/ al Precistei și celelalte toate.*

la regina del cielo, Par. XXXI, v. 100

G. Coșbuc – *a Cerului regină*

Eta Boeriu – *Fecioara*

Nume atribuit Sfintei Maria, în cazul de față utilizat de Dante pentru a scoate în evidență măreția și puterea celei care până la urmă va intermedia pentru el vederea chipului lui Dumnezeu: *E la regina del cielo, ond'io ardo/ tutto d'amor, ne farò ogne grazia.* Apelativul reapare în *Par. XXXII, v. 104*, cu suveranitatea aplicată omenirii: *guarda ne li occhi la nostra regina.* În primul caz, G. Coșbuc echivalează numele în mod direct, cu o modificare de topică: *Și-a cerului regină, ce mi-e țel/ oricărui gând, plini-va cu-ndurare.* În cel de-al doilea context, el utilizează un alt nume provenit din lat. *domina, Doamnă*, probabil din motive metrice: *ce înțger ochii-n veselul său joc/ de ochii Doamnei-astfel legați îi are.* În primul caz, Eta Boeriu modifică în întregime discursul dantesc, folosindu-se de o metaforă care face referire la gastronomie, nepotrivită oricum contextului în care se petrece scena aceasta; de asemenea, numele Sfintei Maria devine *fecioara*, substantiv care nu transmite nuanța dorită de autor (măreție și putere): *Fecioara într-a cărei rază ard/ ne-o face parte-n ceruri de bucate.* În cazul versului 104, traducătoarea omite echivalarea numelui ce apare în original: *ce înțger pe sub gene-și curmă jocul/ privirii, ațintind lumina feței/ ce-l arde în lumina ei ca focul.*

Agusta, Par. XXXII, v. 119

G. Coșbuc – *Augustă*

Eta Boeriu – *Vergurei regine*

Agusta este un apelativ care o desemna, în Imperiul Roman, pe soția sau mama împăratului; Dante continuă metafora imperială, referindu-se la structura Paradisului. Termenul *augusto* este echivalentul italian al titlului dat împăraților romani, fiind folosit la Dante cu sensul 'sacru, maiestuos, venerabil', cf. DELI. În contextul de față, termenul o desemnează pe Sfânta Maria: *Quei due che seggon là sù più felici/ per esser propinquissimi ad Agusta.* G. Coșbuc păstrează denumirea folosită de Dante: *Cei doi din culme, cei mai zâmbitori/ căci mai aproape stau de cea Augustă*; în limba română există adjectivul *august*, cu sensul 'titlu de cinste dat unei familii domnitoare, prea-luminat, prea-înălțat', împrumutat în secolul al XIX-lea din lat. *augustus*, cf. DLR. Eta Boeriu alege un alt termen din sfera semantică a suveranității, *regină*, alături de apelativul învechit *vergură*: *Cei doi preafericți ce sunt vecini/ cu tronul dalb al Vergurei regine.*

la rosa, Par. XXIII, v. 73

G. Coșbuc – *roza*

Eta Boeriu – *roza*

Metafora florală este utilizată des în rugăciunile creștine și în limbajul liturgic; probabil Dante o împrumută de la Bernard de Clairvaux, care o numea pe Maria „rosa mystica”²: *Quivi è la rosa in che'l verbo divino/ carne si fece*. Ambii traducători păstrează metafora din original, pe care o echivalează folosind termenul *roză*, împrumutat în română în secolul al XIX-lea, astăzi învechit.

bel fior, Par. XXIII, v. 88

G. Coșbuc – *florii*

Eta Boeriu – *florii*

Metafora florală este reluată în cântul XXIII, câteva terține mai încolo, cu referire tot la Maria, numită prima dată trandafir (*roză*): *Il nome del bel fior ch'io sempre invoco*. Traducerea acestei expresii nu creează dificultăți de înțelegere a mesajului; ea este echivalată direct de ambii traducători, prin termenul *floare*.

viva stella, Par. XXIII, 92

G. Coșbuc – *stelei vii*

Eta Boeriu – *steaua*

Conceptul se referă la Maria și este considerat apelativul liturgic tradițional al acesteia (*stella matutina*) regăsit în Litania lauretană: *il quale e il quanto de la viva stella/ che là sù vince come qua giù vinse*. G. Coșbuc echivalează direct această metaforă, reușind să transmită cu fidelitate mesajul din original: *și cum și cât al stelei vii, al cei/ ce-nvinge-n cer cum pe pământ învinse*. Eta Boeriu traduce expresia și mesajul dantesc de-a lungul mai multor versuri și nu există vreo referire directă la felul în care această metaforă reprezintă un nume în sine atribuit Mariei, chiar dacă apare în traducere cuvântul *stea*: *spre steaua ce mai mândru arde-n foc/ Și-abia-mi vădiră ambii ochi sclipirea/ și-adâncul freamăt al luminii sale,/ ce-nvinge sus cum jos învins-a firea*.

bel zaffiro, Par. XXIII, 101

G. Coșbuc – *safirul scump*

Eta Boeriu – *safirul*

În tradiția creștină se obișnuia ca numele sfinților să fie desemnate după însușirile pietrelor prețioase, iar zafirul era, asemenea *rozei* sau *stelei*, o denumire comună atribuită Mariei; mai mult, Dante creează și verbul necesar (*s'inzaffira*) pentru a exprima cum locul în care aceasta (Maria) se găsește capătă caracteristicile sale: *onde si coronava il bel zaffiro/ del quale il ciel più chiaro s'inzaffira*. G. Coșbuc echivalează direct metafora mariană, iar pentru verbul creat de Dante, optează pentru varianta unui împrumut (*însafiră*) pentru a păstra ritmul și structura originalului: *ce-aci-ncingea safirul scump, odorul/ ce mult mai clar tot ceru-l însafiră*. Verbul astfel creat de G. Coșbuc nu este înregistrat în DLR. Eta Boeriu traduce la rândul ei metafora safirului însă, pentru a reda modul în care

² Cf. Anna Maria Chiavacci LEONARDI, în Dante Alighieri, *La Divina commedia. Paradiso*, p. 639, nota la versul 72.

prezența Mariei influențează tot ce se află în jurul ei, se folosește de caracteristica principală a acestei pietre prețioase, culoarea albastră: *și-ncununa safirul ce sclipind/ scâlda-n azurul lui nemărginirea.*

albergo del nostro disiro, Par. XXIII, 105

G. Coșbuc – *în care-ospel găsi-ne dorul*

Eta Boeriu – *poalei ce ne-ascunse dorul*

Perifraza se referă la Fecioara Maria, în calitatea sa de purtătoare a Fiului lui Dumnezeu, mântuitorul unei omeniri care aștepta (*nostro disiro*) de mult ca aceasta să se întâmple: *l'alta letizia che spira del ventre/ che fu albergo del nostro disiro*. G. Coșbuc folosește aici, păstrând metafora din original, substantivul *ospel* '(ieșit din uz) ospătărie, han, hotel, din it. *ostello*, prin apropiere de oaspe, ospăta', și utilizat numai în texte din secolul al XIX-lea, cf. DLR. Pentru a desemna omenirea aflată în expectativă, traducătorul se folosește de dativul posesiv (*-ne*). Eta Boeriu echivalează expresia construind o altă metaforă: *în jurul poalei ce ne-ascunse dorul/ și bucurie-mprăstie strălucind*, prin referire la calitatea de mamă a Mariei, care protejează în poala ei sensul (*nostro disiro*) existenței umane, pe Cristos (cel care mântuiește).

2. Sfinți

În construirea discursului din *Paradisul*, Dante se folosește și de imaginea câtorva sfinți, dintre cei mai importanți ai creștinismului de confesiune catolică, considerați drept exemple ale unei vieți trăite fie în virtute (Sfântul Francisc, imagine a sărăciei asumate), fie în luptă pentru afirmarea adevărurilor credinței (Sfântul Dominic, Ioan Botezătorul, Petru și Paul). Ordinea în care sunt prezentați aici o respectă pe cea a apariției lor în text.

patriarca, Par. XI, v. 121

G. Coșbuc – *patriarh*

Eta Boeriu – *păstor*

Prin termenul acesta Dante se referă la Sfântul Dominic³ și adaugă că cei care vor pași pe urmele sale, păstrând regulile propuse de el, vor dobândi merite menite să-i poarte spre mântuirea sufletului: *e questo fu il nostro patriarca;/ per che qual segue lui, com' el comanda,/ discernen puoi che buone merce carca*. Ultimul vers continuă metafora maritimă începută în v. 119 (*collega fu a mantener la barca*), *barca* (Biserica) încărcată cu marfă bună. G. Coșbuc echivalează termenul direct, păstrând semnificația de întemeietor (al unui ordin călugăresc) din original: *Iar el al nostru patriarh ne fu./ Deci poți vedea de-ncarcă mărfuri bune/ acei ce-i sunt urmași cum el îi vru*. Eta Boeriu se îndepărtează de semnificația din original păstrând doar sensul de conducător, ocrotitor, nu și pe cel de întemeietor: *El ne fu nouă-n lume jos păstor/ și cel ce vrerea vajnic i-o păzește/ și-adună-n cer odor*

³ „Fondatore dell'Ordine dei Frati Predicatori”, cf. *Biblioteca sanctorum*, vol. IV, p. 692; s-a născut în 1170 și a murit în 1221, iar în 1234 este canonizat de către Papa Grigore al IX-lea.

peste odor. De asemenea, cum se poate constata, traducătoarea omite referirea maritimă din ultimul vers al terținei dantești.

amoroso drudo/ de la fede cristiana; santo atleta, Par. XII, v. 56-57

G. Coșbuc – *ndrăgitul mire (...)/ al legii noastre; atlet*

Eta Boeriu – prima referire lipsește; *crucii-apărător*

Metafora dantescă se referă tot la sfântul Dominic (1170-1221), fondatorul unui ordin călugăresc de frați predicatori care îi poartă numele (ordinul dominicanilor). Este cunoscut mai ales pentru polemicile avute cu sectele eretice din acele timpuri (albigenzi, valdezi) și pentru încercarea de a-i converti pe cumani. De fapt, acestea sunt și trăsăturile pe care le scoate în evidență Dante în *Paradis*, acelea de luptător aproape fanatic pentru adevărul credinței, deși căile pe care le propunea sfântul erau cele ale dialogului deschis și onest: „Si vide in Domenico anzitutto il vincitore dell’eresia, e si dimenticò che egli patrocinava precisamente il punto di vista del dialogo aperto e onesto, quale unica via d’intesa possibile tra persone di opinione diversa”⁴. Dante ni-l prezintă pe Dominic ca pe un amant (*drudo* - din provensala veche, *drut* ‘amante, innamorato’, cf. DELI) al credinței creștine, blând cu cei care erau de partea sa și crud cu ceilalți: *dentro vi nacque l’amoroso drudo/ de la fede cristiana, il santo atleta/ benigno a suoi e a’ nemici crudo*. G. Coșbuc echivalează în traducerea sa doar termenul *atlet*, fără sfânt, pierzând, astfel, precizia metaforei din original: *Acî-ndrăgitul mire s-a născut,/ al legii noastre,-ursit atlet să iasă,/ cel blând cu-ai săi, dar celor răi temut*. Eta Boeriu elimină cu totul prima sintagmă, iar pentru a doua, se folosește de termenul neaș aparător, optând pentru echivalarea metonimică a credinței creștine prin cruce: *În ea lumina zilei a văzut/ cel care crucii-apărător îi fu,/ blajin cu-ai săi și de vrăjmași temut*.

poverel di Dio, Par. XIII, v. 33

G. Coșbuc – *Francisc*

Eta Boeriu – *sărmanului întru Hristos*

Antonomeză prin care este desemnat Sfântul Francisc din Assisi (1182-1226), cunoscut mai ales pentru alegerea unei vieți austere, în sărăcie și dedicată celor săraci: *poscia la luce in che mirabil vita/ del poverel di Dio narrata fumi*. G. Coșbuc echivalează sintagma antonomastică dantescă prin referentul ei, Sfântul Francisc, utilizând o formă de vocativ mai puțin obișnuită: *același foc ce-mi fu povestitorul,/ Francisce,-al vieții tale minunate*. Eta Boeriu nu respectă construcția sintactică din original și folosește un alt referent al divinității (Cristos) atunci când traduce: *Tăcerea-apoi fu ruptă în curând/ de-același foc ce-mi povestise viața/ sărmanului întru Hristos zicând*.

Pietro Damiano, Par. XXI, v. 121

G. Coșbuc – *Petru Damian*

Eta Boeriu – *Petre Damian*

⁴ *Bibliotheca Sanctorum*, vol. IV, p. 722.

Doctor al Bisericii, episcop și cardinal, Petrus Damianus (1007-1072) a fost inițial un călugăr care și-a dedicat viața reformării și organizării vieții monastice din cadrul Bisericii. „Dante lo colloca nel settimo cielo tra i contemplativi e lo mostra nella sua veste di fiero fustigatore della corruzione, introdottasi nella Chiesa e come spirito innamorato della vita eremitica”⁵. Ambii traducători echivalează prin corespondentele onomastice deopotrivă uzuale din limba română, Petru și, respectiv Petre.

li gigli, Par. XXIII, v. 74

G. Coșbuc – *crinii*

Eta Boeriu – *crinii*

Metaforă florală folosită de Dante pentru a-i desemna pe apostolii lui Cristos, cei care au răspândit cuvintele Evangheliei, pe urmele cărora oamenii au identificat drumul care poate duce spre Paradis: *Quivi è la rosa in che'l verbo divino/ carne si fece; quivi son li gigli/ al cui odor si prese il buon cammino*. Ultimul vers se referă metaforic la parfumul lăsat de învățătura apostolilor, care poate fi considerat un exemplu de urmat. G. Coșbuc echivalează direct metafora dantescă și reușește să transpună terțina, din punct de vedere stilistic, cel puțin la nivelul originalului: *Aici e roza-n care-acolo jos/ fu om divinul Verb, sunt crinii care/ ne duc pe dreptul drum cu-al lor miros*. Eta Boeriu este influențată de prima traducere, iar metafora este echivalată direct: *Aici e roza-n care, iertător,/ divinul verb s-a întrupat și crinii/ ce vad croiră cu mireasma lor*.

tuo caro frate, Par. XXIV, v. 61

G. Coșbuc – *dulcelui tău frate*

Eta Boeriu – *celui ce-ți fu frate*

Metaforă care îl desemnează pe Sfântul Paul; în contextul de față, pelerinul Dante i se adresează Sfântului Petru, amintindu-i de scrierile lui Paul, pe care îl numește frate (al lui Petru)⁶, cel care l-a îndreptat pe întâiul apostol al lui Cristos spre Roma: *Come'l verace stilo/ ne scrisse, padre, del tuo caro frate/ che mise teco Roma nel buon filo*. Atât G. Coșbuc cât și Eta Boeriu păstrează metafora fraternității din originalul dantesc, primul echivalându-l pe *caro* prin *dulce*, iar a doua omițând orice completare adjectivală. Mai interesantă este traducerea termenului *stilo*: ‘presso gli antichi, strumento di metallo od osso, con un'estremità appuntita, per scrivere sulle tavolette cerate, e con l'altra estremità allargata, per cancellare la scrittura stendendo la cera (Dante, 1321)', din lat. *stilu(m)*, cf. DELI. G. Coșbuc îl echivalează prin *pană* și preia din limba italiană adjectivul *verace*, termen neconsemnat în DLR, dar care corespunde caracterului preponderent poetic pe care traducătorul dorește să îl imprime demersului său: *Precum ne spuse/ veracea pan-a dulcelui tău frate/ ce Roma-n dreptul drum cu tine-o duse*. Pentru aceeași vocabulă, Eta Boeriu optează pentru o desemnare

⁵ *Bibliotheca Sanctorum*, vol. X, p. 561.

⁶ „Carissimus frater noster Paulus”, *Vulgata*, (2Pt 3,15).

a manierei de întocmire a textului, iar în echivalarea adjectivului *verace* înlocuiește „adevărul” cu „dreptatea”, sau cel mult cu caracterul „neted” (adică lesne inteligibil) adoptat de autorul în discuție: *Cum scrie stilul drept, urmai să spun,/ al celui ce-ți fu frate și cu care/ adus-ați Roma pe făgașul bun.*

Cefàs; il gran vasello, Par. XXI, v. 127

G. Coșbuc – *Chefas veni; acea mândrie*

Eta Boeriu – *Chefas; sfântul vas*

Numele *Cefàs* îl desemnează în Noul Testament pe Sfântul Petru⁷, iar *gran vasello* (*vas electiones*) pe Sfântul Paul⁸. Aici, Dante scoate în evidență sărăcia primilor apostoli, în conformitate cu învățătura lui Cristos: *Venne Cefàs e venne il gran vasello/ de lo spirito Santo, magri e scalzi,/ prendendo il cibo da qualunque ostello.* G. Coșbuc păstrează numele ebraic al lui Petru și implicit referirea neotestamentară dantescă; nu același lucru se întâmplă în cazul celui alt apostol, al cărui nume îl echivalează printr-un substantiv care constituie o metaforă nereperabilă nici în textul dantesc, nici în cel biblic: *Chefas veni, veni și-aceea mândrie/ a Spiritului Sfânt, ca vai de ei,/ mâncând ce-aflau în orice-ospătărie.* Eta Boeriu echivalează numele din textul original, printr-o formulă care, întâmplător, în această poziție sintactică, produc în limba română o rimă mai puțin inspirată: *Umblau Chefas și sfântul vas aoare/ descuți, ca vai de lume pe pământ/ și n-alegeau când li se da mâncare.*

o santo padre, Par. XXIV, v. 124

G. Coșbuc – *o, tată sfânt*

Eta Boeriu – *o, sfânt părinte*

Referire la sfântul Petru care se bucură acum, în Paradis, de credința pe care a avut-o pe pământ, adică a crezut în învierea lui Cristos fără să meargă la mormânt să vadă: *O santo padre, spirito che vedi/ ciò che credesti sì, che tu vincesti/ ver' lo sepulcro più giovani piedi.*

sant'Antonio, Par. XXIX, v. 124

G. Coșbuc – *Sfânt-Antoniu*

Eta Boeriu – *sfântu-Anton*

În contextul de față, Dante în numește pe fondatorul ordinului antonienilor, sfântul Anton; de fapt, poetul îi are în vedere pe la călugării din acest ordin, cunoscuți prin faptul că obișnuiau să crească porci în conventele lor și, ca atare, cereau credincioșilor bani, în schimbul indulgențelor, pentru a putea hrăni aceste animale⁹. Dante face aluzie, în această terțină, la faptul că acești călugări îi păcăleau pe cei care le ofereau ajutorul pentru că, din ofertele primite, își susțineau

⁷ „Ituitus autem eum Iesus dixit: Tu es Simon filius Iona: tu vocaberis Cephas (quod interpretatur Petrus)”, (*In* 1,42).

⁸ „Dixit autem ad eum Dominum: Vade, quoniam vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum ad corem gentibus”, (*Fap* 9,15).

⁹ Vezi D. COJOCARU, *Natura în Divina Comedie*, p. 149-150.

amantele și, eventual, copiii rezultați din aceste relații nepermise stilului de viață monahal, căruia își dedicaseră existența: *Di questo ingrassa il porco sant'Antonio,/ e altri assai che sono ancor più porci,/ pagando di moneta senza conio.* G. Coșbuc optează pentru forma Antoniu, netipică onomasticii bisericești din limba română, alegere determinată de necesități metrice (realizarea rimei): *de-aici și-ngrășe porcii Sfânt-Antoniu/ și alții mulți mai răi ca niște porci,/ cari n-au decât minciuna patrimoniul.* Eta Boeriu traduce direct numele sfântului prin corespondentul său din română: *Cu ea-și îngrășe porcii sfântu-Anton,/ ba și pe alții ce-s mai rău ca ei,/ bani călpuiți plătind în schimb din tron.*

l santo sene, Par. XXXI, v. 94

G. Coșbuc – *sfântul moș*

Eta Boeriu – *bătrânul*

Expresia îl are ca referent pe sfântul Bernard de Clairvaux, cel care va fi călăuză lui Dante în ultimul cânt din *Paradis*, atunci când poetul va contempla divinitatea. G. Coșbuc încearcă să reproducă întreaga sintagmă folosită de Dante (substantiv + determinare adjectivală); el face, însă, apel la un termen din registrul popular, *moș*, căruia îi lipsește conotația 'înțelept', pe care o are cuvântul (de origine latină) *senex*. Eta Boeriu traduce printr-un substantiv de proveniență latină, *bătrân*, mai apropiat de intențiile poetului italian, dar eludează adjectivul.

3. Biserica triumfătoare în *Paradisul* lui Dante

Am grupat în acest subcapitol referirile (directe sau metaforice) la *Paradis*, văzut ca spațiu în care cei care au dus o viață virtuoză se bucură în eternitate de prezența lui Dumnezeu, precum și la cei care populează spațiul paradisiac: sufletele celor drepți (fericiții), spiritele cerești, desemnate generic (îngeri) sau gradual, conform ierarhiei pe care Dante o preia de la Dionisie pseudo-Areopagitul (serafimi, heruvimi, tronuri).

regno santo, Par. I, v. 10

G. Coșbuc – *imperiu sfânt*

Eta Boeriu – *din slăvi*

Prin această sintagmă se face referire la întregul *Paradis*, care cuprinde cele nouă ceruri, plus Empireul, care vor face obiectul întregii cantice: *Veramente quant'io del regno santo/ ne la mia mente potei far tesoro,/ sarà ora materia del mio canto.* Termenul *regno* vine din lat. *regnum* și apare în *Paradis* de 19 ori, cu sensul de paradis, de loc al gloriei, în expresii precum *Regno santo*, *Beato regno*, *Deiforme regno*, *Regno verace*, *Regnum coelorum*, cf. Enc.D. G. Coșbuc înlocuiește în traducerea sa ideea de regat cu cea de imperiu: *Dar cât putu de-acest imperiu sfânt/ comoară-n suflet mintea mea s-adune/ va fi de-acum materie-acestui cânt.* Eta Boeriu traduce *regno* prin *slăvi*: *Dar din puținul ce din slăvi aoare/ am adunat în mintea mea tezaur;/ voi face-acestui cântec duminicare.*

deiforme regno, Par. II, v. 20

G. Coșbuc - *lumea cea dintru-nceput făcută*

Eta Boeriu - *curțile măririi*

Paradisul este împărăția (regatul) făcută după asemănarea lui Dumnezeu (*deiforme*); aici, Dante afirmă că setea de Paradis este o dorință înăscută în sufletul omului: *La concreata e perpetua sete/ del deiforme regno cen portava/ veloci quasi come 'l ciel vedete*. Ideea de împărăție creată după imaginea lui Dumnezeu este implicită în traducerea lui G. Coșbuc, care echivalează expresia dantescă prin sintagma *lumea cea dintru-nceput făcută*, lumea care, conform tradiției creaționiste, a fost creată la început din nimic de divinitate: *Eterna sete-a noastră cea-născută/ grăbit, cam cum vedeți pe cer, ne-a dus/ spre lumea cea dintru-nceput făcută*. Eta Boeriu păstrează în traducerea sa nuanța de regalitate prin termenul *curțile*, însă omite referirea din original la asemănarea (conformitatea) dintre Dumnezeu și Paradis; mai mult, traducătoarea se îndepărtează de mesajul dantesc prin adăugarea substantivului *stele*: *Mânați de setea cea de veci zburam/ spre curțile măririi, către stele,/ și iuți ca însuși cerul ne mișcam*.

l'etterne rote, Par. I, v. 64

G. Coșbuc - *veșnicele roate*

Eta Boeriu - *sferele cerești*

Poetul se referă aici la ceruri, cu sensul de Paradis, către care Beatrice își îndreptase privirea: *Beatrice tutta ne l'etterne rote/ fissa con li occhi stava*. G. Coșbuc reconstruiește în română metafora dantescă echivalând fiecare element al ei prin corespondentul său românesc: *Beatrice sta spre veșnicele roate/ cu ochi țințiți*. În traducerea sa, Eta Boeriu face abstracție de sensul 'veșnic' (*eterno*) și echivalează printr-o explicație metafora lui Dante, pierzându-se astfel din efectul stilistic original: *Sta Beatrice cu ochii țintă-n zare,/ la sferele cerești*.

beati; beata, Par. III, v. 50, 51

G. Coșbuc - *fericite; ferice*

Eta Boeriu - *fericiți fiind; ferice*

În limba italiană, *beato* este un termen uzual folosit pentru a-i desemna pe fericiții din Paradis; provine din lat. *beatus*. În contextul de față, Piccarda se prezintă și vorbește despre locul în care se află în Paradis, printre alți fericiți: *ma riconoscerai ch'i son Piccarda,/ che posta qui con questi altri beati,/ beata sono in la spera più tarda*. Din motive metrice, G. Coșbuc echivalează termenul generic *beati* printr-un substantiv feminin, ceea ce poate conduce la ideea că în cerul acesta s-ar afla numai femei sfinte (fericite): *Și poți cunoaște pe Piccarda-n mine:/ sunt pus-aici cu alte fericite,/ ferice-n sfera roții cei mai line*. Eta Boeriu este fidelă originalului în ceea ce privește echivalarea termenilor analizați: *vei recunoaște pe Piccarda-n mine;/ aici cu ceilalți fericiți fiind,/ ferice sunt în cerul lunii pline*.

paradiso, Par. III, v. 89

G. Coșbuc - *Rai*

Eta Boeriu - *paradis*

Termenul, care dă și numele ultimei cantice din *Divina Comedie*, se referă la locul în care sufletele celor drepți îl întâlnesc pe Dumnezeu și se bucură pentru eternitate de prezența sa. Termenul *paradiso* vine din lat. *Paradisus*, preluat din limba greacă (Παράδεισος ‘grădină’), cf. Enc.D. În contextul acesta, Dante vorbește despre harul lui Dumnezeu, care nu este distribuit cu aceeași măsură în diferitele grade ale împărăției cerești: *Chiaro mi fu allor come ogne dove/ in cielo è paradiso, etsi la grazia/ del sommo ben d’un modo non vi piove*. G. Coșbuc, aici, alege unul dintre echivalentele din limba română pentru *paradiso*, *rai*, probabil din motive metrice: *Acum fui clar cum orice-așezătură/ de-oriunde-n cer e Rai, deși n-au roua/ divinei grații tot într-o măsură*. Eta Boeriu traduce folosind termenul mai nou intrat în limbă, *paradis*, însă terțina este mai săracă stilistic din cauză că traducătoarea omite să echivaleze metaforele din original: *Am priceput atunci că peste tot/ în cer e paradis, deși la fel/ să guste toți din sfântul har nu pot*.

giusta corte, Par. VII, v. 51

G. Coșbuc – *jude drept*

Eta Boeriu – *ceruri*

Tribunalul divin (curtea cerească) este desemnat printr-o metaforă preluată din limbajul juridic; el a hotărât că moartea lui Cristos reprezintă o pedeapsă justă (*giusta vendetta*¹⁰) care trebuie suferită de natura umană, pentru a spăla efectele păcatului originar: *Non ti dee oramai parer più forte,/ quando si dice che giusta vendetta/ poscia vengiata fu da giusta corte*. G. Coșbuc păstrează ideea de instanță de judecată din original, însă echivalează expresia printr-o metonimie (*jude*): *Nu-ți pară deci potrivnice idei,/ când eu afirm că răzbunarea dreaptă/ găsi-ntr-un jude drept pedeapsa ei*. Eta Boeriu se îndepărtează semnificativ de original atunci când echivalează expresia printr-un termen metonimic (*ceruri*), care redă vag nuanța din terțina dantescă (lipsește tocmai sensul ‘judecată celestă’): *Pricepi dar lesne c-adevăr din gură/ grăiesc când spun c-o dreaptă răzbunare/ de ceruri fu plătită pe măsură*.

li alti Serafini, Par. VIII, v. 27

G. Coșbuc – *din cercuri serafine*

Eta Boeriu – *sus de serafimi*

Serafimii sunt îngerii cei mai înalți în demnitate din ierarhia cerească: *a chi avesse quei lumi divini/ veduti a noi venir, lasciando il giro/ pria cominciato in li alti Serafini*. În traducerea lui G. Coșbuc lipsește ideea de superioritate (*alti*) a acestor îngeri care se află cel mai aproape de Dumnezeu: *de-ai fi văzut acele lămpi*

¹⁰ Termenul *vendetta* semnifică aici ‘pedeapsă’, nu ‘răzbunare’, cf. Enc.D.

divine/ venind spre noi, cari, danțu'lor lăsându-l,/ ce-ncepe sus din cercuri serafine. Eta Boeriu echivalează termenul direct prin *serafimi*, însă pentru ideea de cerc (*giro*) care exprimă locul în care aceștia se aflau utilizează un corespondent preluat din coregrafia populară (*horă*) inadecvat în contextul de față: *pe lângă stolul de cerești lumini/ ce-n jos grăbeau, rupându-se cu greu/ din hora-ncinsă sus de serafimi.*

principi celesti, Par. VIII, v. 34

G. Coșbuc – *îngerii*

Eta Boeriu – *îngerii*

Dante urmărește ierarhia îngerească stabilită de Dionisie pseudo-Areopagitul¹¹. În contextul de față, el exprimă ideea de circularitate în care se găsesc îngerii, utilizând trei termeni care să redea ritmicitatea (*volgiam, giro, girare*)¹² mișcării lor: *Noi ci volgiam coi principi celesti/ d'un giro e d'un girare e d'una sete,/ ai quali tu del mondo già dicești.* G. Coșbuc traduce fără să țină cont de referirea lui Dante la ierarhia cerească stabilită de Dionisie și echivalează conceptul printr-un termen generic (*înger*): *Aci-ntr-un cerc, și-un umblet și-ntr-o sete/ cu îngerii-nvârtim cerescul joc/ de care-odată tu cântași, poete.* Ideea de circularitate a fost echivalată prin termenii *cerc, a învârti, joc*. Eta Boeriu echivalează conceptul tot prin genericul *îngeri*, însă ritmul circular din original îl exprimă doar printr-un singur verb, *a roti*: *Noi ne rotim cu îngerii pe-o stea,/ de-același pas și-același dor mânași,/ cu îngerii de care-ai zis cândva.*

Troni, Par. IX, v. 61

G. Coșbuc – *Tronuri*

Eta Boeriu – *Tronuri*

Tronurile reprezintă al treilea ordin al celei mai înalte ierarhii îngerești (Serafimi, Heruvimi, Tronuri), prin intermediul căruia Dumnezeu își exercită judecata: *Sù sono specchi, voi dicete Troni,/ onde refulge a noi Dio giudicante;/ sì che questi parlar ne paion buoni.* Despre Tronuri vorbește și Paul în *Scrisoarea sa către Coloseni*, 1,16, însă cea mai detaliată descriere a lor o găsim în *Ierarhia cerească*: „Numele tronurilor celor mai înalte și sublime denotă, în sfârșit, că ele sunt sustrate de la orice umilință pământească; și că tind spre cele de sus, în chip supra-mundan, fiind ținute departe și neclintit de la orice lucru inferior; că sunt rânduite, cu toate puterile lor, fără șovăire și în mod sigur, în jurul Celui cu adevărat Prea-Înalt”¹³. Ambii traducători optează pentru echivalarea directă a termenului în limba română, *tronuri*, așa cum se regăsește tradus și în tradiția biblică românească.

¹¹ Vezi capitolul al VIII-lea din Dionisie pseudo-Areopagitul, *Ierarhia cerească*.

¹² *Volgere*: ‘dirigere verso un luogo o un punto determinato’; *giro*, s.m. ‘cerchia, circuito, circolo, rotazione che una cosa o una persona compiono sul proprio asse o attorno’; *girare* ‘muovere in giro un oggetto facendolo rotare su se stesso’, cf. DELI.

¹³ Dionisie pseudo-Areopagitul, *Ierarhia cerească*, VII, 1, p. 44.

angelo, Par. XIV, v. 36

G. Coșbuc – *Gavril*

Eta Boeriu – *îngerul*

În contextul de față, Dante folosește termenul *angelo* cu referire implicită la unul dintre îngeri; conform tradiției biblice, Gabriel este cel care i-a adus Mariei vestea că îl va purta în pântece pe Mântuitorul umanității: *E io udi' ne la luce più dia/ del minor cerchio una voce modesta,/ forse qual fu da l'angelo a Maria*. G. Coșbuc alege să echivaleze termenul prin numele îngerului, probabil și din motive metrice: *Și-n cea mai strimță roată din făclia/ cea mai divin-așa de dulce-un grai/ cum poate-avu Gavril către Maria*. Eta Boeriu rămâne fidelă originalului dantesc: *Și-atunci prin duhul ce-și purta făclia/ în prima roată auzii grăind,/ ca îngerul când își vesti solia*.

sempiterno fiamme, Par. XIV, v. 66

G. Coșbuc – *pe când erau și ei din cei ce mor*

Eta Boeriu – *lipsește*

Expresia se referă la spiritele cerești care păstrează în ele dorința de a se uni din nou, după judecata finală, cu corpurile pe care le-au avut în timpul vieții pământești: *forse non pur per lor, ma per le mamme,/ per li padri e per li altri che fuor cari/ anzi che fosser sempiterno fiamme*. G. Coșbuc traduce litota implicită din textul dantesc („înainte de a fi ...” însemnând „pe când încă *nu* erau flăcări eterne”), prin echivalentul ei pozitiv: *nu numai pentru ei, ci poate-un dor/ de mame-ori tați, de toți câți îi iubiră/ pe când erau și ei din cei ce mor*. Eta Boeriu rezumă ideea ultimului vers din această terțină prin succintul adverb temporal *înainte*, imaginea flăcărilor eterne lipsind cu desăvârșire: *nu numai dorul cărnii lor, ci poate/ și-al celor mulți ce le-au fost dragi 'nainte,/ măicuță, frați, părinte și surate*.

la region de li angeli, Par. XX, v. 102

G. Coșbuc – *stea sublimă*

Eta Boeriu – *rai*

Contextul de față conține un alt nume dat paradisiului, văzut ca loc unde se află îngerii: *perché ne vedi/ la region de li angeli dipinta*. G. Coșbuc echivalează expresia îndepărtându-se de semnificația originală, probabil din motive metrice: *că ele-ornează-această stea sublimă*. Eta Boeriu traduce prin referentul direct al expresiei dantești, paradisiul (*rai*): *fiindcă le vezi în rai, sub bolta-ncinsă*.

l'eterno palazzo, Par. XXI, v. 8

G. Coșbuc – *veșnicul palat*

Eta Boeriu – *slăvi*

În context, Beatrice afirmă că, o dată cu înaintarea pe treptele palatului ceresc (o altă metaforă pentru paradisi), frumusețea ei spirituală devine din ce în ce mai vizibilă: *Ché la bellezza mia, che per le scale/ de l'eterno palazzo più s'accende,/ com' hai veduto, quanto più si sale*. G. Coșbuc echivalează expresia lui Dante

direct (*veșnicul palat*); traducerea termenului *bellezza* prin *lucoare*, pornește de la sugestia poetică din textul dantesc a „aprinderii” graduale a frumuseții Beatricei: *A mea lucoare, ce pe-aceste scări/ din veșnicul palat, mereu s-aprinde/ cum vezi, urmând gradatei mele-urcări*. Eta Boeriu traduce metafora dantescă a palatului prin perechea redundantă *ceruri/slăvi: căci frumusețea ce-mi fu-n ceruri dată,/ și care pe măsură ce ne-mpinge/ urcușu-n slăvi tot mai aprins se-arată*.

basilica, Par. XXV, v. 30

G. Coșbuc – lipsește

Eta Boeriu – *curți divine*

Prin termenul acesta este desemnată aici curtea cerească, Paradisul, despre care se spune că are alte dimensiuni decât cele pământești: *Inclita vita per cui la larghezza/ de la nostra basilica si scrisse,/ fa risonar la spene in questa altezza*. G. Coșbuc interpretează expresia din Dante și rezultă o terțină neclară din punctul de vedere al sensului: *Mărite spirit, cel ce ne-ai expus/ cât face pe-om credința de ferice,/ vorbește de speranță-ntr-acest sus*. Eta Boeriu echivalează termenul printr-o expresie (*curte divină*) care ține de metafora aristocratică folosită adesea de Dante în opera sa, nemodificând mesajul original: *O, duh, grăi, tu care-ai scris ce sfântă/ e dărnicia-acestor curți divine,/ te-ndură-acum și de nădejde cântă*.

l'orto de l'ortolano eterno, Par. XXVI, v. 64

G. Coșbuc – *grădinii-n care împarte podoabe eternul Domn*

Eta Boeriu – *livada tăriei*

Dante se referă metaforic aici la Paradis, preluând metafora evanghelică a divinului agricultor, și spune că iubește toate sufletele (*le fronde*) care cresc (*infronda*) în marea grădină a lui Dumnezeu (*ortolano eterno*): *Le fronde onde s'infronda tutto l'orto/ de l'ortolano eterno, am'io cotanto/ quanto da lui a lor di bene è porto*. Nici unul din cei doi traducători nu păstrează aliterația din original. G. Coșbuc modifică metafora dantescă, chiar dacă păstrează conotația agricolă din original (expresia *a împărți podoabe* este neinspirată în contextul de față): *Iar frunzele grădinii-n care-mparte/ podoabe eternul Domn iubite-mi sunt/ cât este-a lor de El donata parte*. Eta Boeriu încearcă să traducă aliterația dantescă prin *frunze – a înfrunzi*, însă metafora divinului agricultor se pierde cu totul: *Iar frunzele care-nfrunzesc livada/ tăriei, scumpe pe-o măsură-mi sunt/ cu binele de car' le dă dovadă*.

più che'l doppiar de li scacchi s'inmilla, Par. XXVIII, v. 93

G. Coșbuc – *întrec la șah de mii de ori dublarea*

Eta Boeriu – *că-n numere nu-i chip să le cuprind*

Perifraza se referă aici la numărul îngerilor care este infinit, fiind mai mare (*più*) decât dublarea în progresie a celor 64 de căsuțe din jocul de șah. Dante face aluzie la o povestire arabă, foarte cunoscută în vremea sa, conform căreia un rege persan își pierduse fiul într-o bătălie, iar pentru a-l consola, un matematician indian a inventat jocul de șah explicându-i monarhului cum uneori sunt

sacrificate diferite piese pentru ca în final să fie câștigată partida. Regele a fost atât de încântat de joc încât i-a permis inventatorului să-i ceară orice dar ar fi dorit, însă acesta a răspuns că nu vrea decât un bob de grâu pentru prima căsuță, două pentru a doua, patru pentru a treia și tot așa în progresie geometrică pentru celelalte căsuțe. Inițial, monarhul l-a îndemnat să-i ceară ceva mai valoros, fiind mirat de modestia indianului, dar după ce matematicienii săi au făcut calculele, a realizat că cererea inventatorului nu putea fi satisfăcută pentru că rezulta un număr imens de boabe de grâu, de 2^{64} . Dante spune că numărul îngerilor este mai mare decât multiplicarea incomensurabilă (*s'inmilla*) a numărului rezultat din dublarea progresivă a căsuțelor din jocul de șah: *L'incendio suo seguiva ogne scintilla;/ ed eran tante, che'l numero loro/ più che'l doppiar de li scacchi s'inmilla*. G. Coșbuc echivalează expresia cu fidelitate, pentru că păstrează formula numerologică hiperbolică (de mii de ori mai mult decât dublul căsuțelor de la șah) și redă ideea de infinit pentru că traduce cantitativul *più* din limba italiană prin *întrec* cu sensul de a depăși nedefinit acest număr: *și-oricare foc un roi făcea-și cărarea/ și-atâtea-au fost că roiurile-n zbor/ întrec la șah de mii de ori dublarea*. Eta Boeriu face abstracție de aluzia dantescă la jocul de șah și implicit la legenda arabă și traduce expresia generic, păstrând totuși ideea de infinit: *Fice scânteie se mișca rotind/ în focul ei, și-erău atâtea-n zbor,/ că-n numere nu-i chip să le cuprind*.

l convento de le bianche stole, Par. XXX, v. 129

G. Coșbuc – *stolul albelor veșminte*

Eta Boeriu – *în dalb veșmânt... oștire*

Sintagma desemnează adunarea hainelor albe (*bianche stole*), adică a sufletelor aflate în gloria Paradisului: *mi trasse Beatrice, e disse: „Mira/ quanto è 'l convento de le bianche stole!”*. Substantivul *stola* are sensul ‘striscia larga di stoffa posta sopra il camice, discendente in due liste fino al basso, come insegna del potere dell'ordine proprio dei vescovi, dei preti e dei diaconi’, cf. DELI. G. Coșbuc păstrează conotația cantitativă din original, iar „mănăstirea” din text este echivalată, cu siguranță pornind de la sugestia sonoră oferită de italianul *stola*, prin termenul *stol*, care în română are o accepție total diferită de cea din italiană: *Doamna mea [m-a] dus: – „Privește/ ce mare-i stolul albelor veșminte!”*. Traducerea Etei Boeriu echivalează termenul pașnic *convento* prin militarul *oștire*, termen mult mai folosit în limba română pentru a desemna cetele de îngeri sau cele ale sufletelor din lumea de dincolo: *mă duse doamna și „Privește,-mi spuse,/ în dalb veșmânt ce luminoasă-oștire!”*.

milizia santa, Par. XXXI, v. 2

G. Coșbuc – *oștirea cea de sfinți*

Eta Boeriu – *oștirea pururi sfântă*

Expresia face aluzie la sufletele fericite ale celor care pe pământ, atunci când erau în viață, s-au luptat pentru credința lor și au fost mântuiți prin sângele

vărsat de Cristos: *In forma dunque di candida rosa/ mi si mostrava la milizia santa/ che nel suo sangue Cristo fece sposa.* G. Coșbuc păstrează vocabularul militar din original (*milizia* echivalat prin *oștire*), se pierde însă conotația de foști combatanți determinată de sensul pe care termenul *milizia* îl are în italiană: *În chipul unei albe roze-acu/ văzui oștirea cea de sfinți pe care/ prin sânge Crist mireasă și-o făcu.* Traducerea Etei Boeriu păstrează echivalarea lui Coșbuc interpretând și explicând terțina dantescă: *Astfel, în chip ce-a roză dalbă-aduce,/ mi se vădi oștirea pururi sfântă/ cu care Crist se cunună pe cruce.*

sicuro e gaudioso regno, Par. XXXI, v. 25

G. Coșbuc – *fericea țară*

Eta Boeriu – *voios și preatihnit regat*

Paradisul este văzut ca o împărăție sigură (*sicuro*), în sensul de loc fără griji, și fericită, unde se găsesc (*frequente*-latinism) personaje pe care le putem întâlni atât în Vechiul, cât și în Noul Testament, contemplând iubirea infinită care este Dumnezeu: *Questo sicuro e gaudioso regno,/ frequente in gente antica e in novella,/ viso e amore avea tutto ad un segno.* G. Coșbuc echivalează termenul *regno* prin *țară*, termen mai puțin uzual cu referire la paradisul ceresc, iar termenul *sicuro* prin *pace*, care, dacă se referă la pacea spirituală, poate fi considerat o alegere bună: *Fericea țară, plină de poporul/ cel vechi și nou, și-n pace totdeauna,/ ținea spre-un punct și văzul ei și-amorul.* Eta Boeriu echivalează direct expresia dantescă care se referă la paradis, este însă inexplicabilă introducerea termenului livresc *cin* ‘stare socială; tagmă’ în contextul acesta: *Acest voios și preatihnit regat,/ ce-adună noi și vechi părinți în cin,/ spre-același țel privește neîncetat.*

i gran patrici, Par. XXXII, v. 116

G. Coșbuc – *marii-nvingători*

Eta Boeriu – *sfinții paladini*

Prin această expresie, care desemnează în general nobilii din lumea romană, dar și din aristocrația medievală italiană, Dante continuă metafora paradisului văzut ca o mare curte imperială¹⁴, aici alți sfinți fericiți: *Ma vieni omai con li occhi sì com'io/ andrò parlando, e nota i gran patrici.* G. Coșbuc înlocuiește expresia metaforică dantescă folosind un termen ce nu face parte din sfera nobiliară, ci din cea militară (*învingător*), probabil din motive metrice: *Cu ochii-acum să vii, cum merg gradat/ și eu vorbind, ca marii-nvingători/ să-i vezi.* Eta Boeriu folosește în traducerea sa un termen nobiliar (*paladin* ‘nobil slujitor la palatul unor regi din apusul Europei’, cf. DLR), care însă aparține strict Evului Mediu: *Ci ochiu-acum cu vorba mea-l măsoară/ și cată către sfinții paladini.*

¹⁴ Apostolii sunt văzuți ca fiind baroni și conți: *Par. XXIV, v. 115; Par. XXV, v. 17.*